

TOPLUMSAL ALGI BOYUTUYLA SOKAKTA ÇALIŞAN ÇOCUKLAR: MERSİN ÖRNEĞİ*



Yrd. Doç. Dr. Nalan Yetim Mersin Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl. Arş. Gör. Dr. Mustafa Çağlayandereli Mersin Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl.

Özet: Bu makale sokakta çalışan çocuk olgusunu toplumsal algı boyutuyla değerlendirmektedir. Toplumsal algı kentleşmiş ve kentleşmemiş kesim özelinde ele alınmış ve her iki kesimin sokakta çalışan çocuklar hakkındaki benzer ve farklılaşan tutumları üzerine odaklanılmıştır. İlgili amaç çerçevesinde bir alan araştırması gerçekleştirilmiş, Mersin kent merkezinde ikamet eden ve orantılı tabakalı rasgele örnekleme tekniği ile belirlenmiş 250 katılımcıya anket uygulanmıştır. Ayrıca hem sokakta çalışan çocuklar hem de bu çocukların etrafında yer alan aile, komşu, öğretmen gibi farklı kişilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, kentleşmiş ve kentleşmemiş kesim çocuğun sokakta çalışmaması gerektiği ve bir ideal olarak eğitim kurumlarından yararlanması gerektiği konusunda benzer toplumsal algılara sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma çocuğun sokakta çalışmasını meşrulaştıran ve onaylayıcı tutumları besleyen kültürel süreçlere de dikkat çekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sokakta çalışan çocuk, kentleşme, toplumsal algı.

Abstract: The present study aims at exploring the phenomenon of working children on streets in terms of social perceptions of people from different levels of urbanization. The social perceptions as combined forms of attitudes of people toward working children on streets are investigated with regard to two broad categories, such as urbanized and unurbanized, and differences and commonalities of these attitudes of two categories people are analyzed. Within this framework, a field study was conducted on 250 participants living in different locations of Mersin based on a random stratified ratio technique of the population. Besides the field study, detailed interviews were realized on working children on streets and on their families, relatives, teachers, and neighbours. Findings indicated that both categories shared that the children should not work on streets and they should be at schools and benefit from educational resources of the society. Our findings clearly showed that the process of urbanization has already transformed people's perceptions to child as an economical value and that both categories people from unurbanized and urbanized have started to evaluate the working children on streets as "problem". On the other hand, people see poverty and deprivation as major causes of the problem and regard that working on street could temporarily be a solution in order to deal with the poverty problems. The present study also aims to notice the cultural codes which help to sustain the phenomenon of working children on streets and tries to set a realistic ground for effective policy-making.

Key Words: Working Street Children, Urbanization, social perceptions

Giriş

Günümüzde “çalışan çocuk” olgusu gelişmekte olan toplumlardan gelişmiş toplumlara kadar önemli bir toplumsal olgu-sorun olarak kabul edilmekte ve bu olgunun temelleri ekonomik, sosyal, politik ve diğer alanlardaki sorunlarla ilişkili olarak ele alınmaktadır. Kentsel yaşantıda çocuk emeğinin anlamlandırılması “belirli bir işyerinde çalışma” ve “sokakta çalışma” durumuna göre değişebilmektedir. Geleneksel toplumsal zihniyetin bir uzantısı olarak çocuğun usta-çırak ilişkisi içinde bir meslek grubuna ait bilgi ve beceriyle donanması çıraklık kurumu aracılığıyla normalleşmiştir. Modernist paradigma içinde toplumların gelenekselden moderne doğru gelişmesine paralel olarak çocuk istihdamının azalacağı varsayılmıştır. Ancak zanaatkârlıktan işçiliğe doğru bir değişim izleyen çocuk emeği, gelişmiş ülkeler için bile günümüzde de hala bir sorun olma niteliğini taşımaktadır.

Çalışan çocuk kavramı özellikle “sokak” ile birlikte değerlendirildiğinde şüphesiz çırak ve işçi statüsünde yer alan çocuklardan daha farklı olarak ele alınmalıdır. Çünkü farklı toplumsal kesimler tarafından çırak ve işçi çocuklar, çalışmanın bilgi beceri kazanmaya izin veren yanıyla ve çalışmanın kutsallığına yönelik değerlendirmelerle algılanırken, sokakta çalışan çocuklar çalışmaya yüklenen pozitif algılamalardan uzak olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle çocuğun çalışmasının anlamlandırılması konusunda farklı toplumsal kesimler, farklı algılara sahip olabilmekte ve bu toplumsal algılar çerçevesinde şekillenen kültürel değerler farklılaşabilmektedir. Toplumsal algının sokakta çalışan çocuklara yönelik olarak farklılaştığı iki temel kategori “kentleşmiş” ve “kentleşmemiş” kategorileridir. Bu çalışmanın amacı sokakta çalışan çocuk olgusunu yaratan sosyolojik nedenler arasında kentleşmiş ve kentleşmemiş toplumsal algılarla şekillenen kültürel değerlere dikkat çekmektir.

Türkiye’de sokakta çalışan çocuklar üzerine oldukça sınırlı oranda çalışma vardır. Bu çalışmalar genel olarak olgu üzerine niceliksel veriler sunmakla sınırlı kalmaktadır. Çalışmamızda sokakta çalışan çocukların toplumun farklı kesimleri tarafından algılanış şekillerinin özellikle göç ve kentleşme olgularıyla ilişkili olarak sunulması çalışmanın önemli bir yanını oluşturmakta, kentleşmiş ve kentleşmemiş kesimler arasında toplumsal algı benzerlik/farklılıkların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

* Bu makale 4-6 Kasım 2006 tarihleri arasında Gaziantep’te gerçekleştirilen 5. Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Sempozyumu’nda tebliğ olarak sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Kentleşme Sürecinin Farklı Aşamalarında Toplumsal Algi

Kentleşme olgusu, iktisadi, siyasal ve kültürel düzendeki niceliksel ve niteliksel dönüşümün bir parçası olarak ele alınabilir¹. Kentleşme, modernleşme sürecine paralel olarak kırsal çözülmenin bir sonucu olarak değerlendirildiğinde *kentleşme* göçmenin kent koşullarına uyarlanması sonucunda kendi yaşam tarzını ve kültürel bakış açısını değiştirdiği bir süreçtir. Bu çerçevede kentleşme daha çok kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu yaratan örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kente özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci olarak değerlendirilirken², *kentleşme* davranışlarda, ilişkilerde, değer yargılarında, yaşamın maddi ve manevi unsurlarındaki değişimle ele alınabilir. Bu nedenle kentleşme süreci bireylerin toplumsal algılarını farklılaştıran, kültürel bakış açılarını etkileyen bir süreçtir.

Genel olarak göçmenlerin kentle olan ilişkilerinde birbirinden farklı iki görüş dikkat çekmektedir. Wirth'in öncülüğünü yaptığı ilk yaklaşım, kentleşmeyi komşuluğun ortadan kalkmasına ve akrabalık bağlarının çözülmesine, ailenin, geleneksel bağlılıkların ve dayanışmanın toplumsal öneminin son bulmasına götüren dönüştürücü bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu görüşte kentleşme, göçmenin kendi kültürünü bir kenara attığı, kent alışkanlık ve değerlerini kazandığı bir süreçtir. İkinci bir yaklaşım ise kentleşmeyi kırsal göç bağlamında kentin kırsallaşması ya da köylüleşmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, bu görüş gecekondulu yerleşimlerini köy kültürü ve kırsal yaşam tarzının kentin içinde yeniden üretildiği yerler olarak görmektedir³. Redfield ve Singer de kentlerin kültür değişimindeki rollerini iki ana kavram çerçevesinde ele alır. Ortojenik ve heterojenik kentler. Bu iki kavram kentin, çevresinde yer alan kültürlerin (küçük, tikel, geleneksel) dönüştürücü yönünü incelemek için geliştirilmiştir. Ortojenik kentlerin özelliği, yerleşik ve kendine özgü bir çekirdek kültüre sahip olması ve bu kültürü çevresindeki farklı kültürleri çözücü, eritici ve onlara kendi doğrultusunda yeni biçim verici yönde

¹ Kemal H. Karpat, Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Çev. Abdülkerim Sönmez, Ankara: İmge Kitabevi, 2003, s.20.

² Ruşen Keleş, Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, 1980.

³ Karpat, Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, s. 62-63

değiştirmesidir. Bu tür kentler tarafından aktarılan kültür statik değildir. Tersine eski kültür varlığını korumakla birlikte, onda türetilen yeni öğeler ve sentezler yeni açılımları birlikte getirmektedir. Heterojenik kentler ise, farklı kültürlerle sahip grupları ve bireyleri bir araya getirirken eski kültürle de zıt düşebilen yeni ve orijinal bakış açıları, düşünce biçimleri ve değer sistemlerinin doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlayan yerleşim birimleridir. Burada kültürel değişimin kaynağı bizzat farklılık, çeşitlilik ve karmaşıklığıdır. Heterojenik kentlerin özgün ve yaratıcı yönleri baskındır⁴.

Genel anlamda modernist paradigma, bir yaşam alanı olarak kenti, uygarlaştırıcı, uzmanlaşmayı artırıcı, bilim ve sanatın gelişmesini teşvik eden çoğulcu değerlerin yaygınlaştığı ve hoşgörünün yerleştiği bir ortam olarak ele alır. Diğer bir deyişle birey ve grup yaşamını derinden etkileyen bir süreç olarak kent toplumu gelenekselden moderne doğru ilerlemenin temel ortamını hazırlamaktadır. Elbette ki bu süreçte kentleşmede ilk adımı gerçekleştirmiş olan göçmenler ile kentliler arasında geleneksel ve moderne dair kültürel bakış açıları ve toplumsal algılarında farklılaşma beklenebilir.

Köy ve kent ikiliği göz önünde bulundurulduğunda “çalışma” ve “çocuk” da geleneksel ve modern değerler bağlamında farklılıklar sunar. “Çalışma”nın bir değer olarak yüceltilmesi ve kabul gören bir kültürel koda dönüşmesi modernleşme sürecinin bir parçasıdır. Geleneksel zihniyet içinde çalışma ailenin varlığını idame ettirmesinde kolektif olarak yürütülen faaliyetler bütünüken modernleşme-kentleşme ile birlikte çalışmanın anlamı eğitim aracılığıyla kazanılmış bir mesleki formasyonla birlikte düşünölmeye başlanmıştır.

Modernleşme süreci çalışmanın içeriğinde bir değişmeye neden olduğu gibi çocuğun değeri ve anlamı üzerinde de değişmelere neden olmuştur. Çocuğun değeri “ekonomik yarar” ve “psikolojik doyum” olarak iki farklı eksende ele alınabilir.⁵ *Çocuğun ekonomik değeri*, çocuğun işgücü olarak ya da evin gündelik işlerini idame ettiren bir unsur olarak algılanmasıyla ilişkilidir. Bu

⁴ Robert Redfield and Milton Singer, “The Cultural Role of Cities”, in *Classic Essays on the Culture of Cities*, Ed. R. Sennett, Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1069, s. 206-233'ten aktaran Sencer Ayata. ve Ayşe Güneş Ayata, Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü, Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1996, s.111.

⁵ Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Cross-cultural Perspectives on Family Change”, *Autonomy and Dependence in the Family*, ed. Rita Liljeström and Elisabeth Özdalga, İstanbul: Swedish Research Institute in İstanbul, 2002, s. 19-38.

değer, ailenin “maddi iyi oluşu” ve “aile sadakati anlayışına bağımlılık”la bağlantılıdır. Çocukların işgücü olarak değerlendirilmesi ve büyüdüklerinde de yaşlılık sigortası olarak görülmesi de çocuğun ekonomik değer olarak algılandığının göstergeleridir. Diğer taraftan *çocuğun psikolojik değeri*, neşe sevinç, arkadaşlık ve çocuktan kaynaklanan sevgi üzerine odaklanır. Kentleşme, eğitim ve gelirle bağlantılı olarak yaşanan sosyo-ekonomik gelişme çocuğun ekonomik bir değer olarak görülmesini azaltmasına karşılık, psikolojik bir değer olarak çocuğun algılanmasını arttırabilmektedir.⁶ Ailenin çocuğu ve çocuğunu nasıl değerlendirdiği ve çocuğa hangi değerleri attığı çalışmamız açısından da ayrıca önem taşımaktadır.

Ailenin çocuğun çalışmasına olumlu bakış açısı sergilemesi genel olarak çocuğunu ekonomik bir değer olarak gördüğünün bir göstergesidir. Ve bu göçle ilgili olarak sadece büyük kentlere özgü bir durum da değildir.⁷ ILO çocuk işçiliğinin nedenleri arasında “gelenekler, eğitime ulaşabilmede yaşanan sorunlar ve yoksulluğa açıklığı” sıralamaktadır.⁸ Gelenekler ve toplum tarafından benimsenen kültürel kodlar çocuğun çalışmasının meşrulaştırılmasına hizmet edebilir. Geleneksel kültürde çocuğun hayatın zorluklarını öğrenmesi, erken yaşta pişmesi, gelecekte iyi bir girişimci olması gibi inanış ve düşüncüler yaygındır. Çocuğun çalışmasına kültürel olarak onaylayıcı yaklaşmak, aynı zamanda sokakta çalışmanın yetişkinlik için çıraklık dönemi olarak görülmesine neden olmaktadır. Özellikle göç ederek kente gelen kesim, çocuk çalışmasını ailede bir sosyal dayanışma formu olarak değerlendirmektedir.⁹

Sokakta Çalışan Çocuklar

Dünya genelinde özellikle 1980’li yıllardan itibaren hem çocuk emeği hem de sokak çocukları olguları büyük oranda ilgi alanı haline dönüşmüştür. Az

⁶ Kağıtçıbaşı, “Cross-cultural Perspectives on Family Change”, s. 22.

⁷ Ahmet Emre Bilgili, “Göç Çocukları ve Kent”, *1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayını, 2000, s. 208.

⁸ ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), *Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali*, 2001, s. 23–24.

⁹ Bahattin Akşit, Nuran Karancı, Ayşe Gündüz-Hoşgör, *Working Street Children in Three Metropolitan Cities: A Rapid Assessment*, Geneva: ILO, 2002; Bilgili, “Göç Çocukları ve Kent”, s. 254-277, A. Karatay vd., “Beyoğlu Bölgesi’nde Yaşayan Yoksul Aileler ve Sokakta Çalışan Çocuklar”, *Yoksulluk: Deniz Feneri Derneği Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri Cilt 3*, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayını, 2003, s. 254-277.

gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından sokak çocuğu olgusu, küresel siyasi düzene uyum sağlayabilmenin de bir koşulu haline gelmiştir.¹⁰

Türkiye’de genel olarak çalışan çocuk olgusu üzerine odaklanan çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen, sokakta çalışan çocuklar konusunda sınırlı oranda çalışma yer almakta ve bu çalışmalarda ve sınıflamalarda “sokakta çalışan çocuk” ile “sokak çocuğu” kategorileri çoğunlukla birlikte değerlendirilmektedir. Oysa sokak çocukları UNICEF’in sınıflamasını esas alan Uluğtekin’in¹¹ önerdiği biçimiyle aileleriyle ilişki düzeylerine göre sınıflanmalıdır. Buna göre aileleriyle sürekli temas halinde olanlar “sokakta çalışan çocuklar”dır. İkinci grup, aileleriyle ara sıra görüşenler “sokaktaki çocuklar”dır. Son olarak aileleriyle hiçbir ilgisi kalmayanlar ise “sokağın çocukları”dır. Sokağın çocukları günlük geçimlerinin mücadelesini, ailelerinden hiçbir destek almaksızın, yalnız başlarına veren daha küçük bir gruptur. Türkiye’de de bu konu üzerine sınıflamalar yapılmakta ve gün boyu sokakta çalışan ancak geceyi ailesiyle birlikte geçiren çocuklar ile evlerini ve ailelerini terk ederek sokağı yalnızca bir çalışma alanı olarak değil, yaşama alanı olarak da kullanan çocuklar arasındaki farklılığa dikkat çekilmektedir.¹²

Çalışan çocuklar özelinde “sokakta çalışan çocuklar” olgusu, sağlıksız yerleşme, yoksulluk, bölüşüm adaletsizliği, bölgesel eşitsizlikler ve eğitim olanaklarından yararlanamama gibi nedenlere bağlı olarak çok boyutlu bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik sorunlara bağlı nedenler dışında, ailenin “duygusal istismarı” da çocuğu sokakta çalışmaya iten nedenler arasında yer almaktadır.¹³

ILO tarafından da sokakta çalışan çocuklar, enformel ya da örgütsüz sektör içinde değerlendirilmekte hatta “açık hava ekonomisi”nde çalışan çocuklar olarak nitelendirilmektedir. “Seyyar satıcılık, bahşişçilik, atık toplama, ayakkabı boyacılığı, kuryelik vb. işler açık hava ekonomisinde çocuklar tarafından yapılan işlerdir.”¹⁴ Sokakta çalışan çocuklar sosyal güvenceden yoksun olmaları,

¹⁰ Yvan Droz, *Street Children and The Work Ethic, Childhood*, Vol:13, No:3, 2006, s. 349-363.

¹¹ Sevda Uluğtekin, *Sokak Çocukları, Sokak Çocukları Projesi G.U.M.*, İstanbul, 1997

¹² S. Atauz, *Discovering the Hidden Beauty in Street Children in Turkey, Urban Childhood*, Book of Abstracts, Oslo, 1997

¹³ Gabriela Alexandrescu, *Working Street Children in Bucharest: A Rapid Assessment*, Geneva: ILO, 2002, S. 55

¹⁴ ILO, *Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali*, s. 11

kötü fiziki koşullarda çalışmaları, sokakların her türlü istismara ve kazalara açık olması ve zararlı alışkanlıklar edinmeye uygun olması, sevgi ve güven duygularının yeterince tatmin edilememesi, okul eğitimlerinin aksaması veya hiç olmaması ve hayata gereğince donanımlı olarak hazırlanamamaları, sağlıklı bir aile ve sosyal çevreden mahrum olmaları, beslenme ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaları, oturdukları konut koşullarının kötü olması vd. nedenlerle bedensel ve ruhsal anlamda birçok risklere maruz kalmaktadırlar. Ayrıca, sokakta çalışan çocuklar iletişim becerilerinde de sorunlar yaşamakta, çok kısa cümleler kurabilmektedirler.¹⁵ “Büyüme ve gelişmesini tamamlamamış ve bedensel, ruhsal, sosyal olarak farklı yapısal özellikler gösteren, geçim ve parasal sorunlara ilişkin deneyimleri kazanmaya henüz hazır olmayan ve ailenin, toplumun ve devletin korumasına gereksinimleri olan çocukların; sağlıklı, çağdaş bilgi ve beceri ile donatılarak geliştirilmeleri gerekirken, çalışmak zorunda bırakılmaları o ülkenin gelecekteki nitelikli insan gücü kaybına en önemli etkidir”¹⁶. Uluslararası sözleşmelere göre bir insan 18 yaşına kadar çocuk kabul edilmektedir ve ülkemizin de imzaladığı ILO Sözleşmesi gereğince bir çocuk en az 15 yaşına gelinceye kadar ekonomik anlamda çalıştırılmamalıdır. Gereğince ise, yukarıda belirttiğimiz gibi çocuğun fiziki, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişiminin ve hayata hazırlanmasının engellenmesidir.

Türkiye’de Diyarbakır, İstanbul ve Adana illerinden sokakta çalışan 188 çocukla gerçekleştirilen çalışmaya göre, çocukların ortalama 12 yaş diliminde yer aldıkları ve çoğunlukla erkek oldukları belirlenmiştir. Çocukların babaları anneler ile karşılaştırıldığında genel olarak daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir. Ancak bu çocukların babalarında işsizlik oranı yüksektir ve çalışma yaşamında yer alanlar genellikle enformel sektör içinde istihdam edilmektedir. Ayakkabı boyacılığı, küçük çaplı malların satışı (mendil, simit, vb.), atık toplayıcılığı çocukların genel olarak yaptıkları işlerdir. Ailelerin çoğunluğu çocukların sokakta çalışmaktan dolayı maruz kaldıkları riskleri dikkate almamaktadır. Çocuklarla muhatap olan kesim, “sosyal yardım” şekli olarak çocuklara para verilmesine ilişkin olumlu tutumlar sergilemektedir.¹⁷ Çocuklar

¹⁵ A.g.e.

¹⁶ DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), “Çocuk”, *VII Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, DPT Yayını, 1994, s. 29

¹⁷ Akşit, Karancı, Gündüz-Hoşgör, *Working Street Children in Three Metropolitan Cities...*

genellikle parklar, otobüs terminali, camiler, pazaryerleri, mezarlıklar, sinema salonları, dolmuş durakları gibi yerlerde çalışmaktadır.¹⁸

Metodoloji

Sokakta çalışan çocuklar olgusunu toplumsal algı boyutuyla açıklama çabasında olduğumuz bu uygulamalı çalışmada *evren* Mersin kent merkezinde ikamet eden *ailelerdir*. Araştırmanın örnekleme birimi “hane”dir ve *Mersin kent merkezindeki mevcut hanelerden araştırmanın örnekleme grubu oluşturulmuştur*.

Mersin’e ait demografik veriler şöyledir: 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, *Mersin kent merkezinde 553 054 kişi, 124 043 adet hanede ikamet etmektedir* ve ortalama hanehalkı büyüklüğü Türkiye ve Mersin için 4.5 kişidir.¹⁹

İdari açıdan Mersin, Büyükşehir statüsündedir ve Büyükşehir’e bağlı 3 merkez ilçe bulunmaktadır. Bunlar; Yenişehir, Akdeniz ve Toroslar İlçeleri’dir. Mersin kent merkezinde ikamet eden nüfusun ve bunların yaşadığı hanelerin merkez ilçelere dağılımı şöyledir: Yenişehir İlçesi’nde 134 001 kişi, 33 711 adet hanede; Akdeniz İlçesi’nde 212 079 kişi, 44 186 adet hanede ve Toroslar İlçesi’nde 206 974 kişi, 46 146 adet hanede ikamet etmektedir. Mersin kent merkezinde 66 mahalle bulunmaktadır ve bunların merkez ilçelere dağılımı şöyledir: Yenişehir Belediyesi’ne bağlı 18 mahalle, Akdeniz Belediyesi’ne bağlı 25 mahalle ve Toroslar Belediyesi’ne bağlı 23 mahalle.

Çalışmada *Orantılı Tabakalı Rasgele Örnekleme Tekniği* kullanılmıştır. Bu araştırma tekniği uyarınca ilk önce Mersin kent merkezinde yaşayan aileler ve bunların ikamet ettiği mahalleler sosyolojik niteliklerine göre sınıflanmış, bir başka deyişle tabakalanmıştır. En başta farklı kentsel kesimler, *kentlileşmiş* ve *kentlileşmemiş* dikotomisine dayalı bir tipoloji çerçevesinde belirlenmiştir. Bunun için tarafımızdan bir ölçek geliştirilmiştir. Çizelge 1’den takip edileceği üzere örnekleme grubundaki her bir birey kentlileşmenin seçilmiş 10 farklı sosyolojik değişkeni ve bunların farklı görünümüne göre puanlandırılmış ve istatistik hesaplama sonucunda ortalama puanın üstünde kalanlar *kentlileşmiş*

¹⁸ Betül Altıntaş, Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe.. Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar, İstanbul: İletişim Yay., 2003

¹⁹ Sadi Uzun, *Mersin Ekonomi Raporu – 2004*, Mersin: MTSO Yayını, 2005, s. 25

kentsel kesim ve ortalama puanın altında kalanlar da *kentlileşmemiş kentsel kesim* (gecekondu) olarak kabul edilmiştir. Şöyle ki, kentlileşme ölçeği kapsamında bir kişi toplamda en düşük 7 puan; en yüksek 32 puan alabilmektedir. Örneklemin ortalama puanı 22'dir. Buna göre 22'nin altında puan alanlar "kentlileşmemiş kesim", 22'nin üstünde puan alanlar da "kentlileşmiş kesim" olarak gruplandırılmıştır.

Kentsel alanda yerleşim biriminin merkezde veya çevrede yer alması; müstakil evlerin veya apartmanların yoğunluğu; yerleşimcilerde yerlilik veya göçmenlik özellikleri; mesleki, ekonomik ve eğitimsel farklılaşmalar ve kadının/çocuğun statüsü... gibi pek çok sosyolojik değişken göz önünde bulundurulduğunda Mersin gibi *heterojenik* bir kentte farklılaşmış üç tür mahalle seçilebilmektedir. Bunlar; *merkez*, *gecekondu* ve *karma* mahalleler olarak adlandırılabilir. Bu çalışmada merkezi mahallelerde daha çok kentlileşmiş kesimin ikamet ettiği; gecekondu mahallelerinde ikamet edenlerin henüz kentlileşme sürecini yaşadıkları ve karma mahallelerde de her iki kesimin bir arada bulunabileceği varsayılmıştır. Mersin Büyükşehir Belediyesi yetkilileriyle imar planı üzerinde yaptığımız değerlendirmede, Mersin kent merkezinde bulunan 66 mahalleden 16'sının *gecekondu* 28'inin *karma* ve 22'sinin de *merkez* mahalle özelliği gösterdiği kabaca saptanmıştır.

Araştırma uygulama alanı olarak 10 mahalle seçilmiş ve bunların seçiminde mahallelerin gecekondu – karma – merkez mahalle özelliklerini yansıtmaları ve Büyükşehir'e bağlı 3 merkez ilçeyi temsil etmeleri ölçüt olarak kullanılmıştır. Çizelge 2'den takip edileceği üzere araştırmada gecekondu alanlarını 3 mahalle (Çavuşlu, Çay, Çilek), karma alanları 3 mahalle (Çağdaşkent, Kurdali, Portakal) ve merkezi alanları da 4 mahalle (Pirireis, Palmiye, Bahçelievler, Kültür) temsil etmektedir. Öte yandan bunlardan 3'ü Yenişehir Belediyesi'nin (Pirireis, Palmiye, Bahçelievler), 3'ü Akdeniz Belediyesi'nin (Çay, Çilek, Kültür) ve 4'ü de Toroslar Belediyesi'nin sınırları dâhilindedir (Çağdaşkent, Kurdali, Portakal, Çavuşlu).

Çizelge 1: Kentlileşmenin Seçilmiş Sosyolojik Değişkenleri ve Bunların Farklı Görünümlerine Göre Kentsel Kesimlerin Belirlenmesinde Kullanılan Araştırma Ölçeği			
Kentlilik Değişkenleri		Birim	Puan
1	İkamet Yeri (Mahalle)	Gecekondu	1
		Karma	2
		Merkez	3
2	İkamet Ettiği Mekânın Fiziki Görünümü	Bakımsız	1
		Vasat	2
		Bakımlı	3
3	Öğrenim Durumu	Cahil	0
		İlköğretim	1
		Ortaöğretim	2
		Yükseköğretim	3
4	Çocuk Sayısı	Çok (5 Çocuk +)	1
		Orta (3–4 Çocuk)	2
		Az (0–2 Çocuk)	3
5	Doğum Yeri	Köy	1
		İlçe	2
		İl Merkezi	3
6	Mersin Kent Merkezinde İkamet Süresi	10 Yıl ve Daha Az	1
		11–20 Yıl	2
		21 Yıl ve Daha Çok	3
7	Sosyal Güvence	Yok	0
		Yeşil Kart	1
		Var	3
8	Toplam Aylık Gelir	Gelir Yok	0
		500 TL ve Daha Az	1
		501–1000 TL	2
		1000–1500 TL	3
		1500–2000 TL	4
		2001 TL ve Daha Çok	5
9	Meslek	Ev Hanımı, İşsiz, Düzensiz İşler	1
		Ortalama Kent Meslekleri (Esnaf, İşçi, Memur, Emekli)	2
		Nitelikli Meslekler (Eğitimle Ulaşılan)	3
10	Aile Tipi	Geniş Aile	1
		Çekirdek Aile	3

Not 1: Emekli ve Esnaf; gelir düşük 2 puan, gelir yüksek 3 puan kabul edilmiştir.

Not 2: Parçalanmış ve Diğer Aile Tipleri; diğer 9 değişkenden en az 5 tanesinde 3 puan almış ise 3 puan, aksi halde 1 puan kabul edilmiştir.

Araştırma uygulama alanı olan mahalleler (tabakalar) tespit edildikten sonra, Mersin kent merkezinde bulunan hanelerden 250'sinde anket uygulanmasına karar verilmiş ve böylece araştırmanın örneklem oranı %13 (0,013) olarak belirlenmiştir.

Orantılı Tabakalı Rasgele Örneklem Tekniği kuralları gereğince örneklemi oluşturan 250 anket istatistik hesaplamayla mahallelere dağıtılmıştır. Buna göre, her mahalledeki hane sayısı, araştırma evrenini oluşturan toplam hane sayısına (124 043) bölünerek, her bir tabakanın “ağırlığı” ayrıca hesaplanmıştır.

Tabaka ağırlıklarından sonra her mahalleden kaç hanenin örneklem grubuna dâhil edileceği belirlenmiştir: Bunun için tabaka ağırlıkları ile örneklem sayısı (250 anket) çarpılmıştır. Sahada, anket uygulanacak olan haneler sokak bazında ve her mahallenin kendi içerisinde ayrıca belirlenmiştir. Bu işlem için Mersin Büyükşehir Belediyesi Harita ve İmar Müdürlüğü'nden Mersin kent merkezine ait imar planı ile ilgili merkez ilçe belediyelerinden mahalle krokileri ve sokak listelerinin yer aldığı Numarataj Rehberleri temin edilmiştir. Numarataj Rehberlerinde sokaklar numaralandırılmış, sonra, “Rasgele Sayılar Tablosu” kullanılarak, örneklemeye girecek olan sokaklar ve her sokakta kaç anketin yapılacağı belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan Soru Formu (anket) tarafımızdan geliştirilmiştir. Soru Formunda 43 adet soru bulunmaktadır ve bunların bir kısmı kapalı ve dereceli, bir kısmı açık uçlu türdendir. Derecelendirilmiş sorular likert tipi ölçüğe uygundur. Soru formundaki 1–13 arası sorular başta hane reisi olmak üzere hanede yaşayanların demografik-sosyolojik niteliklerini betimlemeye yöneliktir (ki bunlar istatistik analizde bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır). Diğer sorular çalışan çocuk, formel eğitimden yararlanan çocuk ve sokakta çalışan çocuk olguları hakkında bireylerin algı, tutum ve davranışlarını aydınlatma amaçlıdır. Soru formları Mayak Worldwide Research şirketi tarafından uygulanmıştır. Söz konusu araştırma şirketi tarafından anketörlere sahaya çıkmadan önce eğitici bir seminer verilmiştir. Ayrıca araştırma sokakta çalışan çocuklarla, bunların ebeveynleri, komşuları ve öğretmenleriyle tarafımızdan gerçekleştirilen mülakatlarla desteklenmiştir. Elde edilen veriler, SPSS 11.5 sürüm istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. İki ve üç değişkenli birleşik dağılım analizlerinde Pearson Chi-Square ve Fisher's Exact Testleri

Çizelge 2: Toplumsal Algı Boyutuyla Sokakta Çalışan Çocuklar Araştırması Örneklem Hesaplama Tablosu

Örneklem Birimi ve Özelliği				Demografik Durum (2000 Genel Nüfus Sayımı)		İstatistik		
Mersin Büyükşehir İlçesinin Adı	Mahalle Adı	Mahalle Tipi	Yerleşik Nüfus Sayısı	Hane Sayısı	Tabaka Ağırlık Değeri	Bağımsız Mahallelere Göre Anket Sayısı	Gruplandırılmış Mahallelere Göre Anket Sayısı	
1	Toroslar	Çavuşlu	Gecekodu	4678	1038	0,0539389	13	63
2	Akdeniz	Çay	Gecekodu	10859	1737	0,0902619	23	
3	Akdeniz	Çilek	Gecekodu	13176	2071	0,107618	27	
4	Toroslar	Çağdaşkent	Karma	9382	2313	0,1201933	30	83
5	Toroslar	Kurdalı	Karma	23212	3636	0,188942	47	
6	Toroslar	Portakal	Karma	1626	382	0,0198503	6	
7	Yenişehir	Palmye	Merkez	6686	1797	0,0933798	23	104
8	Yenişehir	Pirreis	Merkez	8532	2453	0,1274683	32	
9	Yenişehir	Bahçelievler	Merkez	9855	2500	0,1299106	32	
10	Akdeniz	Kültür	Merkez	4356	1317	0,0684369	17	
TOPLAM				92362	19244	1	250	250

kullanılmış ve değişkenler arası nedensel ilişkinin tespit edilmesi halinde birleşik dağılımın özelliğine göre simetrik ölçülerden Contingency Coefficient veya Cramer's V değerlerinden birine göre istatistik değerlendirmeler yapılmıştır. Birleşik dağılım analizlerinin P değeri (hata payı) %5'dir.

Araştırma Verileri

Araştırma verileri kitleleşme sürecinin farklı aşamalarındaki kesimlerin ayırt edici özellikleri ve bu kesimlerin sokakta çalışan çocuklar olgusu üzerine benzeşen ve farklılaşan algılarıyla ilişkili olarak değerlendirilecektir.

Kentsel Kesimlerde Ayırt Edici Özellikler

Çalışmada, kentsel alanda iki farklı sosyal kesimin var olduğu bir sayıltı olarak kabul edilmiştir. Farklı sosyal kesimler tarafımızdan geliştirilen, bireylerin sosyolojik niteliklerini esas alan kentleşme ölçeğine göre belirlenmiştir²⁰. Kentleşmenin seçilmiş 10 değişkeni itibariyle; merkezi mahallelerde ikamet edenler, apartmanlarda ve bakımlı konutlarda barınanlar, eğitilmiş olanlar, çocuk sayısı az olanlar, kent merkezlerinde doğanlar, Mersin kent merkezinde uzun sürelerdir bulunanlar, sosyal güvencesi olanlar, geliri yüksek olanlar, nitelikli kentsel mesleklere sahip olanlar ve çekirdek aile tipine sahip olanlar *kentleşmiş kesim* olarak kabul edilmiştir. Bireylere ait tüm bu sosyolojik nitelikler modernleşme, kentleşme süreçlerinin beklenen pozitif nosyonlarıdır. Kuramsal olarak, *kentleşmemiş kesim*de sosyolojik niteliklerin beklenti altı negatif görünümüne sunduğu varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan kentleşme ölçeği itibariyle örneklem grubunun %44'ünün kentleşmiş ve %56'sının da kentleşmemiş kesime dâhil olduğu tespit edilmektedir. Her iki kesimin sosyolojik niteliklerinin oransal görünümü çizelge 3'te sunulmuştur.

Sokakta Çalışan Çocuklar Olgusu Üzerine Kentsel Kesimlerde Benzeşen Algılar

Genel olarak *algı*, dışımızdaki “şeyler”e verdiğimiz anlam olarak tanımlanabilir. Toplumsal anlamıyla *algı*, “bir toplumun fertlerinde ortak kabul görmüş, maddeye ve insana karşı tavır alışlar bütünü” olarak tanımlanabilecek kültürün önemli bir unsurudur.²¹

Mersin gibi heterojenik bir kent yapılanmasında kentleşmenin farklı aşamalarındaki bireyler benzer tutumlara sahip olabilmektedir. Farklı kesimlerin toplumsal algılarındaki benzerlik, kentin heterojenik yapılanmasının dışında çocuğun çalışmasına ilişkin toplumsal düzeyde süregelen kültür kodlarıyla da ilişkilidir.

Çizelge 3: Kentsel Kesimlerin Ayırt Edici Özellikleri

	Kentleşmenin Seçilmiş Değişkenleri	Sosyolojik Birim (Nitelik)	Kentleşmiş Kesim	Kentleşmemiş Kesim
			İstatistik Oran (Nicelik)	
1	İkamet Yeri (Mahalle)	Gecekondu	%1	%53
		Karma	%26	%34
		Merkez	%74	%14
2	İkamet Ettiği Mekanın Fiziki Görünümü	Bakımsız	%2	%34
		Vasat	%35	%43
		Bakımlı	%64	%23
3	Öğrenim Durumu	Cahil	%1	%16
		İlköğretim	%26	%67
		Ortaöğretim	%45	%15
		Yükseköğretim	%30	%1
4	Çocuk Sayısı	Çok (5 Çocuk +)	%4	%30
		Orta (3-4 Çocuk)	%28	%36
		Az (0-2 Çocuk)	%68	%34
5	Doğum Yeri	Köy	%6	%18
		İlçe	%31	%49
		İl Merkezi	%63	%33
6	Kent Merkezinde İkamet Süresi	10 Yıl ve Daha Az	%24	%14
		11-20 Yıl	%19	%29
		21 Yıl ve Daha Çok	%57	%58
7	Sosyal Güvence	Yok	%1	%29
		Yeşil Kart	%1	%19
		Var (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı, Özel)	%98	%52
8	Toplam Aylık Gelir	Gelir Yok	%1	%14
		500 TL ve Daha Az	%8	%66
		501-1000 TL	%34	%18
		1000-1500 TL	%32	%1
		1500-2000 TL	%13	%1
9	Meslek (Hane Reisi)	2001 TL ve Daha Çok	%12	%0
		Ev Hanımı, İşsiz, Düzensiz İşler	%4	%38
		Ortalama Kent Meslekleri (Esnaf, İşçi, Memur, Emekli)	%66	%61
		Nitelikli Meslekler (Eğitimle Ulaşılan)	%30	%1
10	Aile Tipi	Geniş Aile	%6	%27
		Çekirdek Aile	%84	%63

²⁰ Metodoloji: Çizelge 1

²¹ Mustafa E.Erkal, İktisadi Kalkınmanın Kültürel Temelleri, İstanbul: Der Yayınları, 2000, s.169

Kentsel yaşantıda ortalama bir bireyin sokakta çalışan çocuklarla ilişkisinde en bilinen iki davranış şekli, onlardan *mal/hizmet almak veya almamak* ve onlara *maddi/manevi yardım etmek veya etmemektir*. Araştırma verilerine göre kentte yaşayan insanlar genel olarak sokakta yaşayan çocuklara maddi/manevi yardım etmemektedirler (%62) ama bu çocuklardan çeşitli mal/hizmet almaktadırlar (%65). İki değişken arasında nedensel ilişki yoktur. Yani, sokakta çalışan çocuklardan mal/hizmet alma veya almama davranışı bu çocuklara yardım etme veya etmeme davranışının veya tersi durumun belirleyicisi değildir²². Görece genellenebilecek bu iki davranış açısından kentsel kesimlerin benzeştiği görülmektedir. Ancak yine de kentlileşmiş kesimde hem sokakta çalışan çocuklara maddi/manevi yardım etme davranışı (%45 ve %32)²³ hem de sokakta çalışan çocuklardan mal/hizmet alma davranışı (%42 ve %29)²⁴ daha yüksek bir orandadır.

Sokakta çalışan çocuklara maddi/manevi yardım edenler %38 oranındadır. *Türlerine göre* söz konusu yardımlar başta para (%61) olmak üzere giysi (%32), gıda (%15), eğitim (%9) ve diğer (%22) yardımlar olarak çeşitlilik göstermektedir²⁵. Bu yardımlar hem kısa süreli hem de küçük çaplıdır. Sokakta mal/hizmet sunan bir çocuğa birkaç kuruş vermek, karnını doyurmak, kitap almak, nasihat vermek... sık tekrarlanan yardım davranışlarıdır.

Kentte yaşayan bireylerin çoğunluğu (%65) sokakta çalışan çocuklardan çeşitli *mal/hizmet satın almaktadırlar*. Bu davranışı farklı *nedenler* bir arada belirlemekte ise de en başta bireyler “sokakta çalışan çocukların kazançlarına katkıda bulunmak, yardım etmek” amacıyla mal/hizmet satın almaktadır (%52). Bu sosyal anlamda koruyucu/kayıncı ve bir açıdan olumlu bir davranıştır ve doğrudan olguyu/sorunu beslemektedir. İkinci önemli bir neden “acıma duygusu”dur (%25). Çocuğun sokakta çalışmasını sosyal bir sorun olarak gören bu alt-grup mal/hizmet satın almak yoluyla vicdanını rahatlatmaktadır. Üçüncü önemli bir neden de “çocuğun sattığı mal/hizmete gereksinim duymak”tır (%14). Ekonomik faydayı öne alan bu alt-grup gereksinim duyması halinde tıpkı bir esnaftan alış-veriş yapar gibi bu çocuklarla ekonomik ilişki

²² Fisher's Exact Test Değeri 0,219; Serbestlik Derecesi 1; P>0,005 (0,640).

²³ Fisher's Exact Test Değeri 4,022; Serbestlik Derecesi 1; P>0,005 (0,045).

²⁴ Fisher's Exact Test Değeri 4,247; Serbestlik Derecesi 1; P>0,005 (0,039).

²⁵ Yardım yüzde dağılımının toplamda %139 olması, bir kişinin birden fazla yardım türünde yer almasıyla ilgilidir).

kurmaktadır. Sokakta çalışan çocuklardan mal/hizmet satın alma davranışının bu üç önemli belirleyici nedeni dışında tali önemde diğer nedenleri de vardır. Bunlar: Sokakta çalışan çocuklardan rahatsız olan ve sundukları mal/hizmeti alarak onlardan kurtulmak isteyenler (%3); belirli bir nedeni olmadan rutin/otomatik bir davranış olarak mal/hizmet satın alanlar (%2); bu çocuklardan mal/hizmet almaması halinde onların ‘sokak çocuğu’ olabileceği kaygısı taşıyanlar (%2); çocukluğunda kendisi de çalışmış olup empati (duygudaşlık) yapanlar (%1) ...olarak sıralanabilir.

Kentte yaşayan her üç kişiden sadece biri (%35) sokakta çalışan çocuklardan *mal/hizmet satın almamaktadır*. Yine bu davranışı da farklı *nedenler* bir arada belirlemektedir. Bunlardan ilki, “yanlış olan davranışı pekiştirmemek ve çocukları sokakta çalışmaya özendirmemek” olarak ifade edilmektedir (%38). Bu nedenle mal/hizmet satın almayanlar sosyal sorumluluk duyguları kuvvetli ve kısmen bilinçli bireyler olarak nitelenebilir. İkinci neden, “çocukların sokaklarda çalışmalarını onaylamıyorum; ebeveynleri çalışsın, çocukların sırtından geçinmesinler” olarak ifade edilmektedir (%19). Bu gerekçeyle mal/hizmet satın almayanlarda da sosyal sorumluluk duygusunun kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır ancak bu ikinci alt-grup sorunun sorumlusu olarak çocuğun ailesini görmektedir ve tepkiseldir. Üçüncüsü ise mal ve hizmet alışverişi zemininde şekillenen ekonomik nedenlerdir (%17). Bunlardan; %10 oranında bir grup “bu çocukların sunduğu mal/hizmete gereksinim duymamaktadır” ve %7 oranında bir grup da “maddi durumu kötü olduğu için ayakkabı boyatmak veya şişe suyu içmek gibi mal/hizmete para ayıramamaktadır”. Bu üç önemli neden dışında sokakta çalışan çocuklardan mal/hizmet satın almama davranışının diğer düşük oranlı nedenleri şöyledir: Belirli bir neden olmadan mal/hizmet satın almama (%8); hijyenik kaygı (%6); sokakta çalışan çocuklara dikkat etmeme, önemsememe (%5); göçe dolaylı da olsa katkı yapma kaygısı (%2).

Yapılan araştırmalar sokakta çalışan çocukların genel olarak geçekondü semtlerindeki eğitim ve gelir seviyesi düşük, kente yeni gelmiş ve kalabalık ailelere üye olduğunu ortaya koymaktadır.²⁶ Söz konusu araştırmaların

²⁶ Tahir Baştaymaz, 6-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını, 1990; Necat Erder, Children Working on the Street in Metropolitan Ankara, Ankara: ILO Taslak Raporu, 1991; Esin Konanç, Korunmaya Muhtaç Kent Çocukları, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını, 1992; Esin Konanç, Street Children

sonuçlarına göre, bu aileler çocuğun çalışmasını teşvik etmekte, yerine göre zorlamaktadırlar. Bu teşvik ve zorlama yoksulluk ve yoksunluğun çaresizliğine bağlanabilirse de yerine göre asgari ücret ve üzerinde gelir elde edebilen bu çocukların eğitimlerine devam etmek istemelerine rağmen ebeveynleri tarafından çalıştırılmaları da söz konusudur.²⁷ Eğitim olanaklarından yararlanmasını sağlamak yerine çocuğunu çalıştıran aileler çocuğu ekonomik bir değer olarak algılamaktadırlar. Bu bağlamda ailelerdeki yoksulluk durumunun çocuğun sokakta çalışmasına bir gerekçe olarak algılanıp/algılanmadığının açıklığa kavuşturulması önem kazanır. Bu konuyla ilgili olarak hazırlanan, *yoksul/yoksun ailelerde çocuğun sokakta çalışma durumuna bir ara çözüm (tampon işlev) olarak olumlu bakabilir miyiz?* sorusuna Mersin kent merkezinde yaşayanların %59'u hayır, %30'u evet ve %11'i de belki yanıtı vermektedir. Bu frekans dağılımı kentlileşmiş ve kentlileşmemiş sosyal kesimlerde yaklaşık aynıdır²⁸. Kentte yaşayanlarca yoksul/yoksun ailelerin çocuklarını sokakta çalıştırmaları çoğunlukla onaylanmıyor ise de yaklaşık olarak her beş kişiden ikisinin tamamen veya kısmen onaylayıcı tutuma sahip olması dikkat çekicidir ve önemsenmelidir.

Kentte yaşayanların önemli bir bölümünün çocuğun sokakta çalışması ile ailesinin ekonomik sıkıntılarının giderilemeyeceği görüşünde fikir birliği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, yoksul/yoksun ailelerde kadının çalışması ile ekonomik sıkıntının giderilebileceği düşünülebilir, ancak özellikle geleneksel değerlerin yoğun olduğu ailelerde kadının çalışmasının hoş görülmediği de bilinmektedir.²⁹ Araştırmada kadının çalışmasına olumsuz anlam yükleyen geleneksel tutumun kentsel alanda ne derece yaygın olduğu ve eğer yaygınsa kadının çalışması yerine çocuğun çalışmasının hangi oranda desteklenebileceği öğrenilmek istenmiştir. Bu konuyla ilgili olarak örneklem

and Children Working in the Street: Preliminary Results of a Field Study in Turkey, Ankara: ILO Taslak Raporu, 1988; Ahmet Öner Kurt vd., "Mersin İl Merkezinde Sokakta Çalışan ya da Yaşayan Çocuklarda İstismanın Boyutları ve Etkileyen Faktörler" *Sağlık ve Toplum Dergisi*, Sayı 15, 2005, s. 41-48; Yener Şişman, *Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri: Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Eskişehir Örneği*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, 2004.

²⁷ Baştaymaz, 6-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma; Şişman, Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri.

²⁸ Pearson Chi-Square Test Değeri 2,345; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,310).

²⁹ Birsen Gökçe (Ed), *Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*, Ankara: B.K.S.H.M. ve Sosyoloji Derneği, 1993.

grubuna *ailede kadının çalışması yerine çocuğun çalışması daha doğrudur* önermesine katılıp/katılmadıkları sorulmuştur. Verilen yanıtların frekans dağılımında sadece %10 oranında bir alt-grubun tamamen ve %2 oranında bir alt-grubun da kısmen bu önermeye katıldığı tespit edilmektedir. Yani kentte yaşayanların çoğunluğu çocuğun çalışmasının yanlış, kadının çalışmasının doğru olacağı kanaatinindedir. Bu kanaat kentlileşmiş ve kentlileşmemiş kesimlerde benzer oranlarda yaygındır. Kadının çalışması yerine çocuğun çalışmasını onaylayanların oranı kentlileşmiş kesimde %7, kentlileşmemiş kesimde %13'tür³⁰.

Çocuğun çalışması kavramı kapsamında *çocuğun sokakta çalışması* ile *çocuğun belirli bir işyerinde çalışması* durumları niteliksel olarak farklı statülere işaret eder. Çocuğun belirli bir işyerinde çalışması kavramı esnafılığı, zanaatçılığı çağrıştırmaktadır. Yaygın bir tutum ve davranış olarak gözlendiği üzere, toplumumuzda eğitim görememe durumunun alternatifi esnafılık, zanaatkârlıktır. Çocuklar belirli bir esnafın yanına meslek öğrenme amacıyla yerleştirilmektedir. Toplumda çocukların gençlik dönemi öncesinde çalışma hayatına dâhil olmaları genel olarak istenmeyen bir durum ise de formel eğitim sürecinden çeşitli nedenlerle kopan çocukların belirli bir işyerinde çalışmaları görece onaylanabilmektedir. Ancak bu onay çocuğun sokakta çalışması durumu için geçerli değildir. Sokakta çalışan çocuklar küçük çaplı ticaret deneyimi kazanıyorlarsa da sokakta görülen marjinal işler bir meslek olarak algılanmamaktadır. Sokaklarda meslek öğretici ustaların olmaması, bir mekân olarak sokakların geniş ve tehlikelere açık olması ve bu bağlamıyla çocuğun en azından çalışma sırasında denetlenememesi bu tarz çalışmanın olumsuz algılanmasının önemli nedenleridir.

Öte yandan işyerlerinde çalışan çocukların tamamı formel eğitim sürecinden yararlanamayan çocuklar değildir. İşyerlerinde çalışan çocuklar tam zamanlı ve görece sürekli olarak çalıştıkları halde, hafta sonu ve yaz tatili gibi okul dışı boş zamanlarda çalışan çocuklar da vardır. Bu bağlamda çocuğun çalışması ailenin yoksul/yoksun olmasıyla ilgili olabileceği gibi özellikle geleneksel kültürde "çocuk hayatın zorluklarını öğrensin, gözü açılsın, kötü arkadaşlar edinmesin" gibi sözlerle ifade edilen, okumanın yanında ekonomik bir işte çalışmayı sosyalleşmenin önemli bir parçası olarak gören örüntüleşmiş bir anlayış ve

³⁰ Düzeltilmiş Pearson Chi-Square Test Değeri 2,159; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,340).

tutumla da ilgili olabilmektedir. Araştırmada bu ikinci durum için kentte yaşayanların tutumları öğrenilmeye çalışılmıştır. Örneklem grubuna *çocuğun getireceği kazanca ailenin ihtiyacı olmasa bile, hayatın zorluklarını öğrenmesi, tecrübe kazanması için çocuk en azından yaz tatillerinde çalışmalıdır görüşüne katılır mısınız?* sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya Mersin kent merkezinde yaşayanların %58'i evet, %31'i hayır ve %11'i de belki yanıtı vermiştir. Kentlileşmemiş kesimin, formel eğitimin yanında yaşam deneyimi kazanma amacıyla çocuğun ekonomik bir işte çalışmasını daha yüksek bir oranda olumlu tutuma sahip olduğu gözlenmektedir (%50'ye karşın %65). Ancak tespit edilen bu oransal fark, kesimlerde algı farklılaşması olarak kabul edilebilecek istatistik anlamlılık düzeyinde değildir³¹.

Çocuğun formel eğitim kurumlarından yararlanmasının gerekli ve önemli olduğu görüşü kentlileşmiş ve kentlileşmemiş kesime ilişkin yaygın (%82) ortak bir algıdır ve bu araştırmada tespit edilmiş önemli bir veridir. Çocuğun kısa yoldan meslek öğrenmesinin doğru olacağı tutumu ise her iki kentsel kesimde de zayıftır³². Eğitimin her koşulda ve yüksek oranda önemsendiği sondaj bir soruda tekrar tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanlara *günümüz koşullarını (işsizliği, yoksulluğu...) göz önüne aldığımızda, sizce bir çocuk okula giderek mi, çalışarak mı iyi bir mesleğe sahip olabilir?* sorusu yöneltilindiğinde okulun %88 oranında olumlandığı görülmektedir. Çocuğun çalışmasını destekleyenler kentlileşmiş kesimde %2, kentlileşmemiş kesimde %5 oranında kalmaktadır³³. İkinci durum olarak, en azından yaz tatilleri için çocuğun ekonomik bir işte çalışmasını tecrübe kazanma, meslek öğrenme ve sosyal ilişkilerinin gelişmesi anlamıyla sosyalizasyon sürecine katkı sağlayan bir davranış olarak gören anlayış da görece yaygındır (%58). Bu anlayışta olanlar çocuğun çalışmasını olumlamaktadır ancak çalışmayı eğitimin alternatifi olarak görmemektedir. Üçüncü durumda ise, çocuğun sokakta çalışması hiçbir koşulda kabul görmemektedir. Her iki kentsel kesimde de çocuğun sokakta yaptığı işe göre bunlardan bazılarını onaylayabilecek olanlar ortalama %18 oranında kalmaktadır³⁴. Suça bulaşmamak ve helal kazanç sağlamak gibi ölçütler çerçevesinde onaylanan işler küçük çaplı ticarettir. Sonuç olarak, *çocuğun*

³¹ Pearson Chi-Square Test Değeri 5,721; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,057).

³² Pearson Chi-Square Test Değeri 1,037; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,595).

³³ Düzeltilmiş Pearson Chi-Square Test Değeri 5,393; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,067).

³⁴ Fisher's Exact Test Değeri 0,014; Serbestlik Derecesi 1; P>0,005 (0,904).

eğitimi onaylanmakta, belirli bir işyerinde çalışması kısmen onaylanmakta ve sokakta çalışması ise onaylanmamaktadır. Bu üç durum için kentsel kesimlerin algıları benzeşmektedir. Böylece kentsel yaşantıda geçerli ve önemli olan değerler eğitim (okul) olduğu tespit edilmektedir. Günümüz ve gelecek için bireyin sahip olması gereken temel niteliğin *bilgi* (%56) olduğuna inanılmakta, bunu *nitelikli sosyal çevre* (%41), *para* (%37), *yetenek* (%37) ve *tecrübe* (%30)... gibi diğer nitelikler izlemektedir. Bu konuda kentsel kesimler benzer algılara sahip olmakla birlikte kentlileşmemiş kesimin bilgiden sonra paraya görece daha çok önem verdiği gözlenmektedir (%27'ye karşın %44)³⁵.

Kentsel kesimlerde benzeşen algılar kısmının genel bir sonucu olarak, kentte yaşayanların çoğunluğu (%89) için *çocuğun sokakta çalışması durumu toplumsal bir sorun olarak algılanmaktadır*³⁶. Bu algı Mersin için de geçerlidir (%91)³⁷. *Mersinliler göç ile sokakta çalışan çocuklar sorunu arasında nedensel bir bağ kurmaktadır*. Şu an için Mersin kent merkezinde yaşayanların çoğunluğuna (%90) göre göç azalır sokakta çalışan çocukların sayısında da bir azalma olacaktır³⁸. Çocuğun sokakta çalışmasını önleyebilecek bir dizi tedbir önerilmekte ve yine bu konuda da kentlileşmiş ve kentlileşmemiş kesimlerin benzer görüşlere sahip oldukları tespit edilmektedir. Sokakta çalışan çocuklar olgusunun/sorununun oluşum, işleyiş ve değişimi açısından çok boyutlu özelliğe sahip olmasının, örneklem grubunun *tedbir önerilerine* de yansıdığı görülmektedir. Kabaca eğitsel (%26), siyasal/hukuksal (%26), ekonomik (%23), ailesel (%17) ve diğer tedbirler (%8) olarak bunları sınıflandırdığımızda, ilk dört tedbirin frekans dağılımının yaklaşık eşit oranlarda olduğu fark edilmektedir. Aralarında anlamlı bir fark olmamakla birlikte, kentlileşmiş kesimin görece eğitsel tedbirleri (%22'ye karşın %31), kentlileşmemiş kesimin de görece ekonomik tedbirleri (%19'a karşın %26) daha fazla önemsendiği gözlenmektedir³⁹. Örneklem grubunun sorunun çözümüne yönelik tedbir olarak sık tekrarladığı ifadelerden bazıları şunlardır:

³⁵ Fisher's Exact Test Değeri 7,040; Serbestlik Derecesi 1; P>0,005 (0,008).

³⁶ Pearson Chi-Square Test Değeri 1,818; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,403).

³⁷ Düzeltilmiş Pearson Chi-Square Test Değeri 3,550; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,170).

³⁸ Düzeltilmiş Pearson Chi-Square Test Değeri 0,877; Serbestlik Derecesi 2; P>0,005 (0,645).

³⁹ Pearson Chi-Square Test Değeri 5,564; Serbestlik Derecesi 4; P>0,005 (0,234).

- Aileler eğitilmeli, bilinçlendirilmeli, desteklenmeli,
- Devlet bu konuda çaba göstermeli, el uzatmalı,
- Sokakta çalışan çocukların ebeveynlerine iş temin edilmeli,
- Çocuğun sokakta çalışmasını önlemek anne ve babasına düşer,
- Sokakta çalışan çocuklar için özel meslek edindirme kursları açılmalı,
- Yoksul/yoksun ailelerin bütçesine devlet yardım etmeli,
- Nüfus planlaması çok önemli,
- Göç engellenmeli...

Araştırma örneklem grubunun dikkat çektiği üzere, sorunun çözümü için politika ve projeler oluşturulmalı ama bu politika ve projelerde sorunun çok boyutluluk özelliği üzerinde dikkatlice ve önemle durulmalıdır.

Sokakta Çalışan Çocuklar Olgusu Üzerine Kentsel Kesimlerde Farklılaşan Algular

Kentlileşmiş kesimde sokakta çalışan çocuğun ötekileştirilmesi, kentlileşmemiş kesim de ise bizden olarak kabul görmesi, her iki kesimdeki toplumsal algı farklılaşmalarının temel nedenidir. Ötekileştirmeyi yaratan ve kentlileşmiş/kentlileşmemiş toplumsal algıyı biçimlendiren farklı yaşam deneyimleri, birikimleridir. Örneğin, kentte yaşayan *bireylerin kendi çocukluk dönemlerinde çalışmış olması veya olmaması*, sokakta çalışan çocuklar olgusunu algılama biçimini etkileyebilecek bir değişken olarak düşünülebilir. Erken (12–15) yaşları ideal çalışma yaşı olarak algılayanların büyük çoğunluğu (%80) kendi çocukluğunda ekonomik bir işte çalışmıştır⁴⁰. Bireylerin kendi yaşam deneyimleri, olgulara yükledikleri anlamları biçimlendirmektedir. Araştırma verilerine göre kendi çocukluğunda bir işte çalışmış olanların kentlileşmemiş kesimde daha yaygın olduğu görülmektedir. Kentlileşmiş bireylerin %49'u kendi çocukluğunda bir işte çalıştığı halde kentlileşmemiş bireylerde bu oran %68'e çıkmaktadır⁴¹. Ancak bu farklılaşma, *sokakta çalışma durumu* için geçerli değildir. Her iki kentsel kesimi kapsayacak şekilde örneklem grubunun çoğunluğu (ortalama %82) kendi çocukluğunda sokakta

⁴⁰ Pearson Chi-Square Test Değeri 13,836; Serbestlik Derecesi 4; P>0,005 (0,008).

⁴¹ Fisher's Exact Test Değeri 8,974; Serbestlik Derecesi 1; P<0,005 (0,003).

çalışmamıştır. Göreli bir fark olarak kendi çocukluğunda sokakta çalışmış olanların kentlileşmemiş kesimde daha fazla bir oranda olduğu tespit edilmektedir (%13'e karşın %21)⁴².

Kentte yaşayan iki ayrı sosyal kesim *kendi çocukluğunda bir işte çalışma durumunun özellikleri* itibariyle benzeşmektedir. Buna rağmen bu veri grubu ilişkisel ve anlamsal bütünlüğü korumak gayesiyle bu kısımda analiz edilecektir. Bireyin kendi çocukluğunda çalışma durumu özelliklerden ilki *bireyin çalışmaya başlama yaşıdır*. Örneklem grubunda çocukluğunda çalışmış olanlar için çalışma hayatına başlama yaş ortalaması 11–14 yaş aralığıdır ve %26'sı sokakta çalışmıştır. *Çalışma nedenlerinin* başında ise (%64) “aile geçimine katkı sağlamak” yer almaktadır. Bu arada çocuğun getireceği kazanç ailenin ihtiyacı olmadığı veya çocuğa harçlık verebilecek gücünün olduğu kimi ailelerde “çocuk erken yaşta pişsin, hayatı öğrensin” türünden anlayışlara dayalı kültürel nedenli çalışma durumlarının olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır.

Kentsel yaşantıda benzer özelliklere sahip iki aileden, birinde çocuğun okula gitmesi dışında sokakta çalışması gözlenebilen görece olağan bir durumdur. Peki, bunun nedeni nedir? *Çocuklar neden sokaklarda çalışmaktadır?* Bu sorulara geçerli yanıtlar ancak ailelerin yapılarının, yaşama biçimlerinin ve sosyal algılarının bilinmesiyle verilebilir. Araştırma verilerine göre, kentte yaşayanların çoğunluğu (%67) işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik olumsuzlukları çocukların sokakta çalışmasının temel nedeni olarak görmektedir. Çocuğun ebeveynlerinin eğitim düzeyinin düşük olması, boşanma ve sevgisizlik gibi ailesel olumsuzluklar ise ikincil bir neden olarak algılanmaktadır (%26). Bu ikisi dışında ekonomik ve ailesel olumsuzlukları eşdeğer önemde görenler (%4) ve çocuğun kişilik yapısını, arkadaş çevresini, okuldaki bazı olumsuzlukları... temel neden olarak görenler vardır ama bunlar düşüktür (%3). Kentte yaşayan her iki sosyal kesimde de çocuğun sokakta çalışması durumu için ekonomik olumsuzlukları temel neden ve ailesel olumsuzlukları da ikincil neden olarak görme algısı geçerli olduğu halde bunların yoğunluğunun kesimlere göre farklılaştığı tespit edilmektedir. Kentlileşmiş kesimde ekonomik nedenler örneklem ortalamasının altında (%53) ve ailesel nedenler örneklem ortalamasının üstündedir (%38). Buna karşın kentlileşmemiş kesimde ekonomik nedenler örneklem ortalamasının üstünde (%78) ve ailesel nedenler de örneklem

⁴² Fisher's Exact Test Değeri 3,203; Serbestlik Derecesi 1; P>0,005 (0,073).

ortalamasının altındadır (%16)⁴³. Şu halde, ekonomik olumsuzluklar çocukların sokakta çalışmalarını belirleyen temel bir etken olarak algılanmaktadır ama buna paralel olarak kentleşmiş kesim ailesel olumsuzluklara, kentleşmemiş kesim de ekonomik olumsuzluklara vurgu yapmaktadır, dikkat çekmektedir. Kentleşmiş kesim öteki'ni kurgularken sokakta çalışan çocuğun ailesini etiketlemekte, kentleşmemiş kesim ise ekonomik nedenlere yüklemlemede bulunmaktadır. Henüz kentleşmemiş bireylerin bir anlamda kendinden gördüğü bu çocukları sahiplenmeleri ve ekonomik olumsuzluklar gibi dışsal bir etkeni sorunun sorumlusu olarak görmeleri söz konusu olabilir.

Sokakta çalışan çocuklar dışsal bir obje olarak bireyde ne ifade eder? *Sokakta çalışan bir çocukla karşılaşması halinde bireyin sergilediği tutum nedir?* Neden kimi insanlar bu çocukları görünce üzülür de kimileri kızar? Neden kimi insanlar olağan bir şekilde bu çocuklardan alış-veriş eder de kimileri onlardan uzak durmaya özen gösterir? Tüm bu soruların yanıtları yine sosyal algılamayla yani anlamlandırılmayla ilgilidir. Araştırma verilerine göre kentte yaşayanların çoğunluğu (%74) bu çocuklarla karşılaştığında *acıma* ve *üzülme* duyguları yaşamaktadır. Olumlu, olumsuz ve nötr anlamlarıyla bu çocukları *takdir edenler* (%9), *kızanlar* (%9) ve *önemsemeyenler* (%6) düşük orandadır. Çok küçük bir alt-grup (%2) ise korku, düşünce ve konuşma gibi farklı duygu-durum ve davranış sergilemektedir. Kentleşmiş ve kentleşmemiş kesimlerde bu duygu-durumlar benzer bir şekilde yaşanmaktadır ancak bunların yoğunluğunda kesimlere göre oransal farklar göze çarpmaktadır. Kentleşmiş kesimde bu çocuklara *kızma* (%15), *önemsememe* duyguları (%10) ortalamanın üstünde ve bu çocuklara *acıma*, *üzülme* duyguları ortalamanın altındadır (%63). Buna karşın kentleşmemiş kesimde bu çocuklara *kızma* (%5), *önemsememe* duyguları (%4) ortalamanın altında ve bu çocuklara *acıma*, *üzülme* duyguları ortalamanın üstündedir (%82)⁴⁴. Kentleşmiş bireyler bir anlamda ötekileştirdikleri bu çocuklara daha çok oranda *kızmakta* veya *önemsememektedir*; kentleşmemiş bireyler ise bir anlamda kendinden gördükleri bu çocuklara daha çok oranda *acımakta*, *üzülmektedir*. Bilimsel genelleme açısından tüm bu verilerin Mersin'e ait olduğu unutulmamalıdır.

⁴³ Düzeltilmiş Pearson Chi-Square Test Değeri 21,239; Serbestlik Derecesi 3; P<0,005 (0,000); Simetrik Ölçüm Cramer's V 0,291.

⁴⁴ Pearson Chi-Square Test Değeri 13,909; Serbestlik Derecesi 3; P<0,005 (0,003); Simetrik Ölçüm Cramer's V 0,236.

Türkiye'de yapılan çalışmalar sokakta çalışan çocuklara yönelik tutumların kentlere göre farklılaştığını göstermektedir. Örneğin çocuklar mal ve hizmet sundukları kişilerin Adana'da kötü, Diyarbakır'da ise dostça tutumlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu durum Diyarbakır'da çalışan çocuğun kavramsallaştırılmasıyla bağlantılıdır.⁴⁵

Sonuç

Sokakta çalışan çocuk olgusu toplumsal olarak çocuk işgücünün nasıl algılandığıyla ve çocuk emeğine yüklenen değerlerle bağlantılıdır. Geleneksel olarak ailenin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan iktisadi faaliyetlere katılmak ve bu faaliyetleri paylaşmak çocuk yaşta bile olsa olumlanan bir eğilimdir. Ayrıca çocuğun çalışmasına yetişkinlik yaşamı için gerekli bilgi ve beceri donanımı sağlayacak bir hazırlık dönemi olarak da yaklaşılmaktadır.

Kentleşme ve kentleşme sürecinde yaşanan sosyo-ekonomik dönüşüm ailenin çocuğa ilişkin algılarında ve çocuk emeğini değerlendirmesinde değişmelere neden olmuştur. Kentleşmenin farklı aşamalarında olan bireyler, çocuğun çalışmak yerine formel eğitimden yararlanması gerektiğine ilişkin bir dönüşüm yaşamaktadır. Çocuğun sokakta çalışması ise çocuğa uygun görülmemekte ve toplumsal bir sorun olarak algılanmaktadır. Kentleşmenin farklı aşamalarındaki bireyler için çalışmak ya da eğitim görmek birbirinin alternatifi değildir. Kentleşme çocuğun çalışmasını bir "sorun"a dönüştürmüş ve bu nedenle çocuk ekonomik bir değer olmaktan uzaklaşarak, daha çok psikolojik bir değer olarak algılanmaya başlanmıştır.

Genel olarak kentleşmenin farklı aşamalarındaki tüm bireyler çocuğun sokakta çalışmasını yoksulluk ve yoksunluk gibi ekonomik nedenlere bağlamaktadır. Bununla birlikte, sokakta çalışan çocuklar, kentleşmemiş kesim tarafından ekonomik nedenler öncelenerek açıklanmakta ve bu kesim sokakta çalışan çocuklara "acımakta" ve "üzülmekte"dir. Sokakta çalışan çocukları bizzat kendilerinin de yaşadığı ekonomik sorunlarla birlikte kavramsallaştıran kentleşmemiş kesim, belki de bu çocukları "biz"den olarak tanımlayarak daha hoşgörülü algılara sahip olabilmektedir. Kentliler ise daha çok çocuğun ailesini suçlayıcı bir tutum sergileyerek aileyi etiketlemekte ve *kızma*, *önemsememe* gibi tutumlarla ötekileştirmektedir.

⁴⁵ Akşit, Karancı, Gündüz-Hoşgör, Working Street Children in Three Metropolitan Cities... s 55

Araştırma verileri sokakta çalışan çocuklarla ilgili diğer araştırmalarda tespit edilen bulgularla uyumludur. Sokakta çalışan çocuklar gecekondu semtlerinin çocuk sayısı çok, eğitimsiz ve işsiz ailelerine üyedir. Mersin’de çocuğunu sokakta çalıştırabilecek aile potansiyeli düşük denilebilirse de tespit edilen %2 oranı sosyolojik anlamda önemlidir. Şu an için Mersin kent merkezinde 124043⁴⁶ hane bulunmaktadır ve bunlardan 2481’inin sokakta çalışan çocuğu olmasa bile en azından sokakta çalışan çocuklar olgusunun potansiyel birimi olduğu ortadadır.

Bu araştırmanın belki de en önemli bulgusu kentte yaşayan her beş kişiden ikisinin ailenin yoksulluk ve yoksunluk durumlarında bir son çare olarak çocuğunu sokakta çalıştırmasına ilişkin olumlu-onaylayıcı toplumsal algılara sahip olmasıdır. Çocuk yoksulluk ve yoksunlukla başedebilmenin bir tampon aracı olarak görülebilmektedir.

Yaptığımız mülakatların birinde “neden sokakta çalışıyorsun?” sorusuna ayakkabı boyacısı Hakan’ın “...*annem diyor git çalış, evde oturma. Boş, zarar olur. Çalış parayı biriktir, kendi eşyalarını kendin al...*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere kentleşmemiş kesim içindeki bir kısım aileler, sokakta çalışmayı hem yoksulluk ve yoksunluğu giderici bir araç olarak görmekte hem de varolan durumu haklılaştıran bir tutum sergilemektedir. Bu nedenle yoksulluk bir gerekçe olarak çocuğun sokakta çalışmasını normalleştirmekte ve meşrulaştırmaktadır. Ayrıca araştırma verilerine göre her üç kişiden ikisinin bir esnaftan alış verişi edermiş gibi bu çocuklardan mal ve hizmet aldıkları ve yine üç kişiden birinin bu çocuklara yardım ettiği gözönünde bulundurulduğunda, mevcut fiziki durum (yoksulluk) ve süregelen kültürel kodlar bu olguyu kabul edilebilir kılmaktadır.

Genel olarak çocukların sokakta çalışması ile yoksulluk ve göç arasındaki ilişki sokakta çalışan çocuk olgusuna yönelik önemli bir perspektif sunmaktadır. Ancak çocukların sokakta çalışmasına dair kolektif bilinçte yer alan ve yeniden üretilen kültürel örüntülerin neler olabileceği konusunda yapılan çalışmalarla etkili politikalar geliştirilebilecektir. Yoksullukla mücadele biçimi olarak çocuğun sokakta çalışmasına izin veren ve onaylayan kültürel kodların değiştirilmesi yönünde sosyal politikalar üretilmeli ve uygulanmalıdır.

⁴⁶ Bkz. Metodoloji: Çizelge 1.